

**УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АЖИЛ БА ӨСВӨР НАСНЫ
ХҮҮХДЭЭС ҮЙЛДЭЖ БАЙГАА ГЭМТ ХЭРЭГ
PREVENTIVE WORK AND ADOLESCENT
CRIMES COMMITTED BY CHILDREN**

Г.Болор-Эрдэнэ

Дотоод хэргийн их сургуулийн Удирдлагын академийн
цагдаагийн удирдлага стратегийн профессорын багийн
ахлах багш доктор (Ph.D)

Bolor-Erdene.G

University of internal affairs,
Mongolia Academy of Management
teacher doctor Ph.D

Хураангуй: Энэхүү өгүүлэлээр өсвөр насны хүүхэд холбогдсон гэмт хэргийн хөдөлгөөн болон түвшин, өсөлтийг хэрхэн тогтворжуулах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнүүдийг оновчтой зохион байгуулах, эрх бүхий төрийн байгууллагын хамтран ажиллах уяалдаа холбооны талаар үнэлэлт дүгнэлт өгч шалтгаан нөхцлийг тайлбарласан.

Abstract: This article explains the reasons for the rational organization of preventive measures to stabilize the movement, level and growth of crimes involving minors and the cooperation of competent government organizations.

Түлхүүр үгс: насанд хүрээгүй, гэмт хэргийн түвшин, өсөлт

Key words. Level and growth of juvenile crime

Үндсэн хэсэг. Эрүүгийн эрх зүйн судлагдахуунд 16 нас хүрсэн байвал хэрэг хариуцах бүрэн чадвартай субъект болно гэж үздэг. Зарим тохиолдолд 14 насанд хүрсэн байхдаа тодорхой тооны гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь тогтоогдвол эрүүгийн хариуцлага оногдуулдаг.

2015 онд батлагдаж, одоо шинээр хүчин төгөлдөр мөрдөж буй хуульд нэр бүхий 12 гэмт хэргийг үйлдсэн байвал эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан. Тодруулбал, хүний эрүүл мэндэд хүнд гэмтэл санаатай учруулах, хүчин, хулгай, эд хөрөнгийг устгах гэмтээх, мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг хууль бусаар ашиглах, олон нийтийн амгалан тайван байдлыг алдагдуулах, цахим мэдээллийн системд хууль бусаар халдах гэх мэтчилэн хэргүүд багтсан.

Эдгээр хуульд заасан нэр бүхий гэмт хэргийг үйлдсэн 14-16 насны этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх эрх зүйн зохицуулалт бий. Харин 14-өөс доош настай хүүхэд эрүүгийн болон бусад бүхий л төрлийн гэмт хэргийг үйлдсэн нөхцөлд ял оноодоггүй.

Хууль зүйн шинжлэх ухааны хүрээнд 14 нас хүрээгүй буюу бага насны хүүхэд нь өөрийн үйлдлийн хор уршгийг бүрэн ухамсарлах чадваргүй байдаг гэж үздэг. Өөрөөр хэлбэл, 14 насанд хүрээгүй бол тухайн хэргийг үйлдэгч эсвэл хохирогч ч бай бага насны хүүхэд л гэж үздэг учраас ял оноох эрх зүйн бололцоогүй.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 32.5 дугаар зүйлд хэргийг хэрэгсэхгүй болгох, эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татах тогтоолыг хүчингүй болгохыг заасан байдаг.

Дээрх зүйл ангийн 1.6 дугаар заалт дээр, Гэмт хэрэг үйлдсэн нь тогтоогдсон боловч ял оногдуулах насанд хүрээгүй байх юм бол прокурор тухайн хэргийг хэрэгсэхгүй болгодог.

Өөрөөр хэлбэл гэмт хэрэг үйлдэх үедээ хариуцлага оноох насанд хүрсэн бол ял онооно. Хэрвээ гэмт хэрэг хийх үедээ насанд хүрээгүй бол хэргийг хэрэгсэхгүй болгоно. Ийм л ойлголт. Түүнээс биш

хүүхэд байхдаа гэмт хэрэг үйлдсэн гээд насанд хүрсэн хойно ялыг нь оногдуулна гэсэн зүйл хуульд байдаггүй.

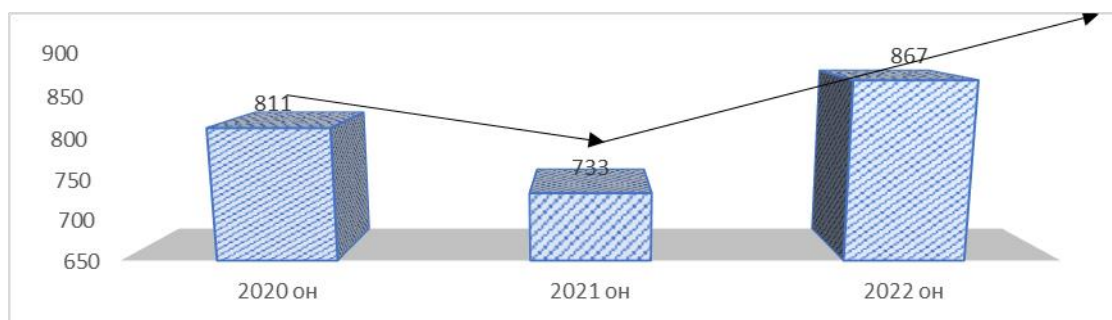
Бусдын үйлдсэн гэмт хэргийн улмаас хүлээлгэх ялыг өөр этгээдэд өмнөөс хүлээлгэхгүй гэсэн чухал зарчим байгаа. Хэдий гэмт хэрэг үйлдсэн нь тогтоогдсон боловч ял оногдуулах насанд хүрээгүй бол прокурор хэргийг хэрэгсэхгүй болгодог

Монгол Улсын хүн ам 2019 онд 3.296.866 болж өссөн бөгөөд нийт хүн амын 29.3 хувь буюу 1.969.070/ гуравны нэгийг эзэлж байгаа хүүхдийн хуулиар олгогдсон эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, хамгаалуулах, сурч боловсрох, хөгжих, нийгмийн амьдралд оролцох эрх, эрх чөлөөг хангахад чиглэсэн бодлогыг Засгийн газраас тасралтгүй хэрэгжүүлсээр байгаа билээ. Хүүхдийн эрх, хамгааллын асуудлаарх хууль, эрх зүйн орчин сайжирч, тодорхой үр дүн гарч байгаа хэдий ч тулгамдаж байгаа шийдвэрлэх асуудал байсаар байна.¹

Насанд хүрээгүй хүн гэмт хэрэгт холбогдсон тоон үзүүлэлтийг сүүлийн 3 жилээр нь авч үзэхэд нийт 2411 хэрэг, жилд дунджаар 756 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн байна.

Насанд хүрээгүй хүн холбогдсон гэмт хэрэг 2020 онд 811, 2021 онд 733 бүртгэгдэж өмнөх 2020 оноос 78 буюу 9,6 хувиар буурсан бол 2022 оны эхний 8 сарын байдлаар 867 гэмт хэрэг бүртгэгджээ. Үүнийг 2021 онд гарсан гэмт хэрэгтэй харьцуулбал одоогийн байдлаар 134 хэргээр буюу 15.4 хувиар өссөн дүнтэй байна.

Насан хүрээгүй хүн холбогдсон гэмт хэргийн хөдөлгөөн

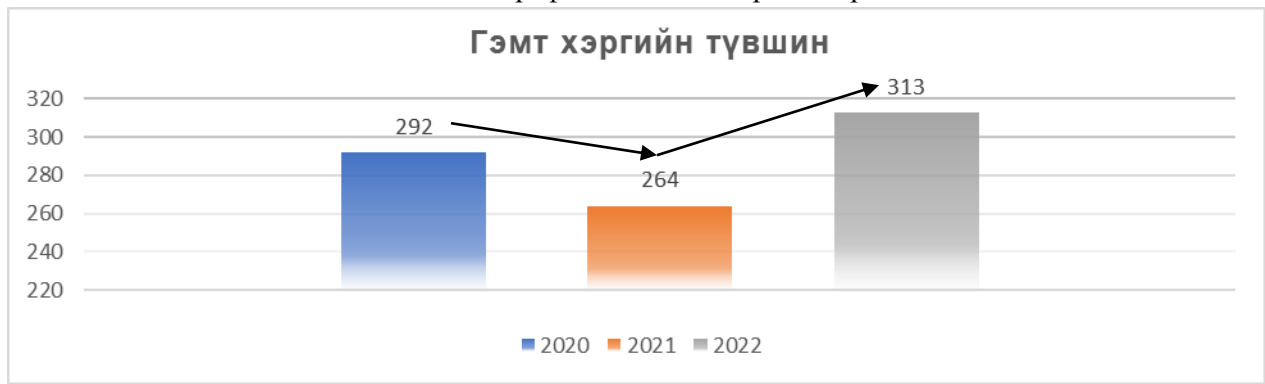
2020-2022 он хүртлэх хугацаанд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн хөдөлгөөний хувьд авч үзэхэд тогтмол өсөлттэй хөдлөгөөн ажиглагдаж байна. 2021 онд буурсан үзүүлэлт харагдаж байгаа боловч энэ нь хүүхдийн эрхийг хамгаалах болон хууль сахиулах байгууллага сайн ажиллаж хүүхдийг гэмт хэргийн холбогдогч хохирогч болохоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнүүдийг оновчтой явуулсан гэж дүгнэх нь учир дутагдалтай юм. 2021 онд дэлхий нийтийг хамарсан цар тахалын улмаас бүх шатны сургалтын байгууллагын үйл ажиллагаа цахим хэлбэрт шилжсэнтэй холбоотой гадаад орчиноос тусгаарлагдаж сургалт, бусад үйл ажиллагаанд цахимаар оролцох болсон нь гэмт хэргийн хөдөлгөөнд шууд нөлөөлсөн.

2022 онд Монгол улсын нийт хүн ам 3.409.339 болж өссөн бөгөөд хүн амын өсөлт 2.6 хувийн өсөлттэй байна. Үүнээс 0-18 насны хүүхэд 1.316.054 сая буюу нийт хүн амын 38.5 хувийг эзэлж байх бөгөөд Монгол улсад хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Эрүүгийн хуулинд хариуцлага хүлээлгэхээр заасан өсвөр насны хүүхэд 14-18 насны 276.930 буюу нийт хүн амын 8.2 хувийг эзэлж байна.

Насанд хүрээгүй хүнээс үйлдэж буй гэмт хэргийн түвшинг сүүлийн 3 жилээр Монгол улсын хэмжээнд /100000 хүн тутам/ авч үзэхэд огцом өсөх хандлагатай байна.

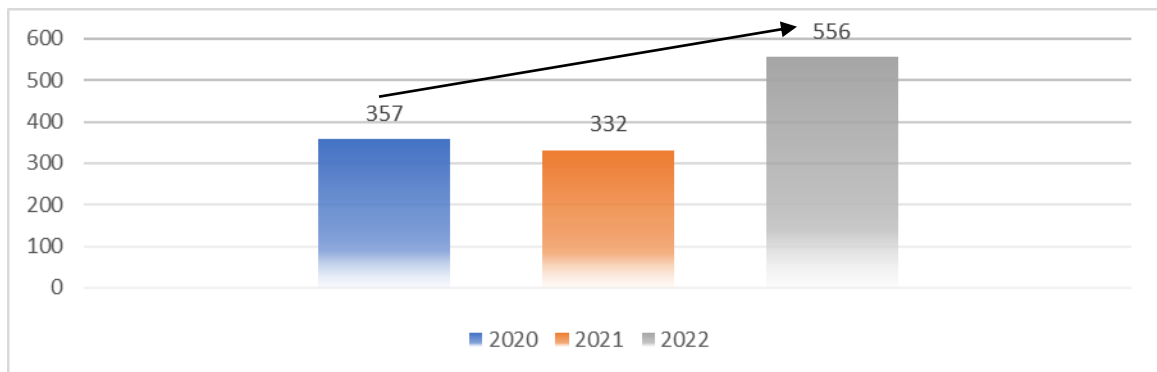
¹ Үндэсний статистикийн мэдээллийн сан

График №1. Гэмт хэргийн түвшин

2020 оноос хойш Гэмт хэрэг үйлдэж болзошгүй идэвхтэй насанд хүрээгүй хүмүүсийн түвшинг /10000 хүн тутам/ тодорхойлоход тогтмол өсөлттэй үзүүлэлт ажиглагдаж байгаан маш ихээр анхаарал хандуулах шаардлага үүсч байгаа харуулж байна.²

График №2. Гэмт хэргийн өсөлт

Сургалт хүмүүжилийн байгууллагад хүмүүжиж байгаа хүүхдүүдийн 80 хувь нь 4-р ангийн боловсрол эзэмшсэн бол эдгээр хүүхдүүдийн 90 хувь нь гэмт хэрэг үйлдэхээсээ өмнө ямар нэгэн шалтгаанаар сургууль завсардсан байсан байна.

Гэмт хэрэг холбогдон шалгагдаж байгаа хүүхдүүдийн 12,3 хувь нь сургуульд суралцаж байгаагүй, 29,6 хувь нь 4 дүгээр ангийн боловсрол эзэмшсэн 39,3 хувь нь бүрэн бус дунд боловсролтой байсан.

Гэмт хэрэг үйлдэж байгаа хүүхдүүдийн 90 гаруй хувийг эрэгтэй хүүхэд эзэлдэг байсан бол эмэгтэй хүүхдүүдийн зүгээс үйлдсэн гэмт хэргийн хувь 2020-2023 оны хугацаанд 5-6 хувь, 7-8 хувь, 10 хувь болж өссөн хөдөлгөөн ажиглагдаж байна.³

2020-2022 онд өсвөр насны 14-18 насны хүүхдийг гэмт хэрэг зөрчилд холбогдох, хохирохоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор дараах ажлуудыг цагдаагийн байгууллагаас хэрэгжүүлсэн байна.

2020 онд Улсын хэмжээнд хүүхдийг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох чиглэлээр нэгдсэн болон хэсэгчилсэн 8 арга хэмжээ, 540 сургалт мэдээлэл, сурталчилгаа, 49 уулзалт, 557 хэлэлцүүлэг, ярилцлага, 13 өдөрлөг, 3 уралдаан тэмцээн зэрэг зохион байгуулж, нийт 445630 иргэнийг хамруулж, давхардсан тоогоор 345 телевизэд ярилцлага, мэдээлэл өгч, цахим орчинд 7280 мэдээлэл, зурагт контент, зах, дэлгүүр, худалдааны төв, нийтийн тээвэр, орон сууцны лифтэнд 112250 ширхэг зурагт хуудас байрлуулж, 7601 удаа нэгдсэн үзлэг шалгалт зохион байгуулж, урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэг гарахад нөлөөлсөн шалтгаан нөхцөлийг арилгуулахаар иргэн, хуулийн этгээдэд 1350 мэдэгдэл өгч, 1210 буюу 89,6 хувьд нь хариу авч үр дүнг тооцсон.

² www.police.gov.mn. Цагдаагийн ерөнхий газрын мэдээлэлийн сан. //Татаж үзсэн: 10.06.2023

³ Цагдаагийн байгууллагын ASAP сан.

2021 онд Нэгдсэн болон хэсэгчилсэн арга хэмжээ 160, уулзалт, хэлэлцүүлэг, сургалт 297 зохион байгуулж 2478 иргэнийг хамруулсан. Хэвлэл мэдээллийн байгууллагатай хамтран давхардсан тоогоор 316 удаагийн мэдээ, мэдээлэл өгч, гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөлийг арилгуулахаар аж ахуйн нэгж байгууллагад 248 шаардлага өгч 196 буюу 79 хувийн хариуг авсан байна.

2022 онд Хүүхдийн гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр Хүүхэд хамгаалал, Нуугдмал, Уусан бол бүү жолоод, Илрүүлэлт 2022, Хүүхэд таныг хамгаалъя, Эерэг хандлага гэрэлт ирээдүй, Хүүхэд бидний ирээдүй, Хүүхэд ба гэр бүл зэрэг ерөнхий чиглэлийн 7, Тамхины хяналт, Нэгдүгээрт хүүхэд, Дотуур байр аюулгүй орчин, Аюулгүй байдал бидний оролцоо зэрэг тусгай чиглэлийн 309, Хорт зуршилын хор уршиг, Хууль эрх зүйн мэдлэг, өөрийгөө хэрхэн хамгаалах зэрэг соён гэгээрүүлэх чиглэлийн 660 арга хэмжээг төрийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран зохион байгуулсан байна⁴.

Дүгнэлт. Криминологийн шинжлэх ухааны хяналтын онолын үүднээс гэр бүл, найз нөхөд, сургууль, хууль сахиулах байгууллагын хяналт гэсэн хяналтуудаас аль нэг нь алдагдсанаас хүүхдийн өөрийгөө үнэлэх үнэлэмж нь буурч амьдралын бодитой зорилго төлөвлөгөөгүй болж ихэнх цагаа гудамжинд өнгөрөөх болдог байна. Ийм хүүхдүүд хэсэг бүлгээрээ нийгмийн сөрөг зан үйлд суралцах, харилцан гэмт зан үйл халдаах зэргээр сөрөг нийгэмшилд орж байна.

Тиймээс цагдаагийн байгууллагаас зохион байгуулсан урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнүүд нь сургалт мэдээлэл, сурталчилгаа, уулзалт, хэлэлцүүлэг, ярилцлага, өдөрлөг, уралдаан тэмцээн зэрэг зохиох мэдэгдэл хүргүүлэх зэрэг арга хэмжээнүүд нь хараа хяналт сул байгаа хүүхдүүд рүү чиглэсэн бус хичээл сургуульд тогмол хамрагдаж ямар нэгэн гэмт явдалд холбогдохгүй гэмт зан үйлд автаагүй хүүхдүүд рүү чиглэж байгаа нь хүүхдийн гэмт явдлын түвшин, хөдөлгөөнөөс харагдаж байгаа тул сөрөг нийгэмшилд орж хүүхдүүд рүү чиглэсэн тусгай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх нь илүү үр дүнд хүргэхээр байна.

Санал. Дээрхи дүгнэлтийг үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна.

1. Насанд хүрээгүй хүн холбогдсон гэмт хэргийн хөдөлгөөн болон түвшин огцом өсөлт ажиглагдаж байгаа тул энэ өсөлтийг тогтворжуулах урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнүүдийг оновчтой зохион байгуулах, 2020-2022 онд явуулсан урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнүүд болох сургалт мэдээлэл, сурталчилгаа, уулзалт, хэлэлцүүлэг, ярилцлага, өдөрлөг, уралдаан тэмцээн зэрэг зохиох мэдэгдэл хүргүүлэх зэрэг нь үр дүнд хүрэхгүй байгааг өөрчлөн шинэлэг хэлбэрээ урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлэх

2. Насанд хүрээгүй эмэгтэй хүүхдээс үйлдсэн гэмт хэргийн хөдөлгөөн түвшин 2020-2022 он хүртэл өсөлттэй үзүүлэлт ажиглагдаж байгаа тул 14-18 насны эмэгтэй хүүхдийн сэтгэл зүйн онцлогийг судлан тэдгээр хүүхдүүдийн онцлогт таарсан урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх

Ашигласан материал

1. МУ-ын Эрүүгийн хууль \шинэчилсэн найруулга\
2. Цагдаагийн байгууллагын Асар сангийн гарын авлага цэс.
3. Цагдаагийн ерөнхий газрын мэдээлэлийн сан
4. Үндэсний статистикийн мэдээллийн сан
5. Цагдаагийн ерөнхий газрын тайлан

⁴ Цагдаагийн ерөнхий газрын тайлан

